

ЩОДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПСИХОЛОГА”

Необхідність у психологах на сучасному етапі розвитку української держави є доведеним фактом. Стрімке зростання напруженості в суспільстві, загострення кризових ситуацій, збільшення кількості людей із невирішеними проблемами психологічного характеру – все це підтверджує необхідність надання кваліфікованої психологічної допомоги з боку психологів-професіоналів. Ключовим моментом виступає поняття допомоги особистості з боку саме професіоналів-психологів.

Як відомо, професіоналізм фахівця формується, починаючи з періоду навчання у ВНЗ. Показником підготовки фахівців-психологів є їх професіоналізм, що виявляється не лише у високому рівні теоретичної підготовки, а й умінні застосовувати знання на практиці й набувати нових знань; здатності формулювати професійні завдання та знаходити раціональні способи їх вирішення; володіння прийомами спільної діяльності, співпраці; цілеспрямованість на особисте самовираження і саморозвиток; уміння здійснювати вибір оптимальних методів досягнення значних якісних і кількісних результатів професійної діяльності тощо.

Постає закономірне питання: Чи існують критерії професіоналізму психолога? Якими вони мають бути? Як ми вчимося бути професіоналами? Чи потрібен узагалі професіоналізм з певними критеріями у сфері психології? Як пов'язані поняття професіоналізму й професійної спілки, професійної культури? Чи може сьогодні і чи повинно професійне співтовариство психологів відповідати за професіоналізм своїх членів?

Ці та багато інших питань стосовно професіоналізму психолога є відкритими для наукових досліджень, тому ми зробимо спробу наблизитися до розуміння сутності поняття “професіоналізм психолога”.

Мета статті – розглянути проблеми концептуалізації професіоналізму психолога. Слід зазначити, що деякі аспекти досліджуваної проблеми висвітлювалися у працях М.Я. Басова, В.О. Бодрова, В.Г. Зазикіна, Е.Ф. Зеєра, О.О. Деркач, Н.В. Кузьміної, І.І. Нинюк, Л.Є. Орбан, Є.Г. Федоренко, О.Р. Фонарьова та ін.

Сучасні вітчизняні дослідження проблем професіоналізму, особистісно-професійного розвитку і підвищення кваліфікації психологів представлені в працях Г.С. Абрамової, О.С. Анісімова, А.Г. Асмолова, М.Р. Бітянової, С.Л. Братченко, Б.С. Братуся, Ф.Є. Василюка, І.В. Вачкова, В.Н. Дружиніна, В. Дубровіної, Е.Ф. Зеєра, В.П. Зинченко, Н.І. Ісаєвої, Д.А. Леонтьєва, Н.В. Морозової, Р.В. Овчарової, А.Б. Орлова, Н.С. Пряжнікова, В.В. Рубцова, Н.В. Самоукіної, Н.Ю. Синягіної, А.П. Ситникова, Л.М. Фридмана та ін. Найважливішим критерієм продуктивності професійного розвитку психолога, на думку дослідників, є його здатність знаходити особистісний сенс у професійній праці, самостійно проектувати, творити своє професійне життя, відповідально приймати рішення про вибір професії, спеціальності, місце роботи, її способи і методи.

Почнемо з розкриття змісту семантично близьких термінів. Знаходимо таке визначення концепту “професія”: 1) стійкий і відносно широкий рід діяльності, що є джерелом доходу, передбачає певну сукупність знань, практичного досвіду і тру-

дових навичок і зумовлений поділом праці, а також його функціональним змістом; 2) велика група людей, об'єднана спільним родом занять у трудовій діяльності [6].

Професія (лат. *professio* – офіційно вказане заняття, спеціальність) – рід трудової діяльності (занять) людини, що володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, набутих у результаті спеціальної підготовки, досвіду і стажу роботи. Професійна діяльність зазвичай є основним джерелом доходу. Професії породжені поділом праці і є вираженням його диференціації. До кінця ХХ ст. кількість професій досягла кількох тисяч. Найменування професії визначається характером і змістом роботи або службових функцій, використовуваними знаряддями або предметами праці. Формування професій широкого профілю, а також поєднання професій (спеціальностей) робить працю більш творчою і змістовною, що веде до поступового стирання відмінностей між розумовою і фізичною працею [1].

Професіонал – індивід, який оволодів нормами професійної діяльності й спілкування і здійснює їх на високому рівні; дотримується професійної ціннісної орієнтації, професійної етики; розвиває свою особистість засобами професії; прагне зробити творчий внесок у професію; прагне й уміє викликати інтерес суспільства до результатів своєї професійної діяльності.

Професіограма – докладний опис професії через систему вимог, що ставляться нею до працівника, включаючи якості особистості, особливості розумових процесів, знання, уміння й навички, потрібні для успішного оволодіння цією професією.

Професіографія містить комплекс методів вивчення професійної діяльності, у тому числі:

1) методи збору емпіричних даних – вивчення документації, спостереження, опитування, вивчення продуктів діяльності, методи біографічний і трудовий, метод експерименту;

2) методи їх аналізу: метод оцінки експертів, метод якісного аналізу емпіричних даних, методи статичного аналізу;

3) методи психологічної інтерпретації: структурно-системний і функціонально-структурний аналіз [2].

Професіографія охоплює різні сторони конкретної професійної діяльності – соціальні, соціально-економічні, історичні, технічні, технологічні, правові, гігієнічні, психологічні, психофізіологічні, соціально-психологічні тощо. Обсяг, глибина і детальність їх вивчення залежать від соціального замовлення.

Важливим для розуміння сутності поняття “професіоналізм психолога” є професійний розвиток – те, що відбувається в онтогенезі людини в процесі соціалізації, спрямований на оволодіння різними аспектами професійних ролей, професійної мотивації тощо.

Підхід до класифікації професій був запропонований у 20-х рр. ХХ ст. С.П. Струмлініним. Він поклав в основу класифікації професій рівень самостійності людини в праці. Він запропонував усі професії ділити на п'ять типів праці. Перший тип – автоматична праця, чітко регламентована. Це в основному тип конвеєрних робіт, що характеризується виконання досить однотипних, дрібних операцій протягом робочого дня. Другий тип – напівавтоматична праця. Сюди він зараховував такі професії, як телефоністка, друкарка, де дії не завжди суворо регламентовані. Третій – шаблонно-виконавська праця. Це, мабуть, найбільш вразливе місце в кла-

сифікації автора. Цей тип об'єднував майже всі види машинно-ручної праці. Це і машинобудівники, і швачки-мотористки тощо [4].

Наступні два типи, які він виділив, стосуються неробочих професій. Четвертий тип він називав “самостійна праця”. Це робота конструктора, інженера. Автор виокремив його в особливу групу. І нарешті, останній тип професій – це вільна творча праця. Тут об'єднані працівники різних видів мистецтва. Професія психолога належить до четвертої групи. Звичайно, для сучасного етапу ця класифікація застаріла. На сьогодні класифікація професій найцікавіше представлена в інформаційно-пошуковій системі, “професіографія”, розробленою в НДІ профтехосвіти в Санкт-Петербурзі під керівництвом Є.А. Клімова. Вона має велике значення у вирішенні питань профорієнтації і профконсультування молоді.

Отже, належність поняття “професія” до психології не очевидна. В найбільш поширених у нас психологічних словниках воно як таке не розкривається, а в словнику К.К. Платонова розглядається його економічне значення і загальноприйняте слововживання. Щоправда, зарахування до психологічної науки такого складеного терміна (і відповідного поняття), як “професія психолога”, сумнівів викликати не може [3].

Отже, продовжуємо наш науковий пошук. Професіонали – представники особливого соціального прошарку, до яких можна застосувати такі характеристики: 1) зайнятість на основі застосування навиків, що базуються на теоретичному знанні; 2) спеціалізована освіта і навчання цим навичкам; 3) особлива компетентність, гарантована складеними іспитами; 4) наявність певного кодексу поведінки, що забезпечує професійну ідентичність; 5) виконання певних службових обов'язків на благо суспільства; 6) членство в професійній асоціації. Ці критерії можуть використовуватися також для виміру того рівня, в якому те або інше заняття наближене до категорії професійного.

Професіонал – це індивід, який володіє нормами професійної діяльності й спілкування і здійснює їх на високому рівні; має професійні ціннісні орієнтації, дотримується професійної етики; розвиває свою особистість засобами професії, намагається зробити творчий внесок у професію [7].

Професіоналізм (від лат. *profiteer* – оголошую своєю справою) – сукупність знань, навичок поведінки та дій, що свідчить про професійну підготовку, навченість, придатність людини до виконання професійних дій. Професіоналізм – сформована в процесі навчання та практичної діяльності готовність до компетентного виконання функціональних обов'язків, що оплачуються; рівень майстерності у професійній діяльності, що відповідає мірі складності роботи. Розвиток професіоналізму зумовлений підвищенням рівня складності виробничих завдань. Швидкість пристосування до нових умов і вимог виробництва є основою для досягнення і розвитку професіоналізму робітника широкого профілю. У ньому виявляється пластичність навичок, що забезпечує регулювання та перебудову всієї діяльності [8].

Навички робітника при цьому змінюються залежно від змін і умов виробництва, структури трудового процесу, рівня складності його частин. Професіоналізм такого робітника виявляється у здатності виконувати будь-які операції у процесі виготовлення деталей на різному обладнанні однієї професійної групи.

Професіоналізм робітника високої кваліфікації виявляється в умінні виконувати розрахунки, здійснювати функції з контролю та аналізу, запобігати неполадкам й обирати найбільш раціональні способи досягнення найкращих результатів у

роботі. За наявності нестатичного середовища робочого місця, в умовах змінюваності зовнішніх факторів (якість сировини, інтенсивність, нерівномірність зносу та ін.) робітник спроможний самостійно вирішувати виробничі питання, пов'язані з подібними змінами. При проектуванні виробничих процесів передбачаються і прораховуються граничні та оптимальні параметри роботи. Робітник з високим рівнем професіоналізму адекватно реагує на виробничі ситуації, вирішує поточні завдання з метою максимального наближення параметрів робочих процесів до оптимальних [3–5].

Професіоналізм визначають як інтегративну властивість особистості педагога, що включає професійну компетентність, моральність, ініціативу й майстерність (І.І. Проданов). Професіоналізм, на думку В.В. Буткевича, – це стійка властивість особистості й діяльності, а також здатність до саморозвитку й самокорекції [8].

За Н.В. Кузьміною, “професіоналізм характеризується наявністю у фахівця знань, умінь і навичок, що дають йому змогу здійснювати свою діяльність на рівні сучасних вимог науки й техніки. Оскільки будь-яка діяльність передбачає вирішення незліченного ряду завдань, професіоналізм у ній виявляється, насамперед, в умінні бачити завдання, формулювати їх, застосовувати методологію й методи спеціальних наук для встановлення діагнозу й прогнозу при вирішенні завдань, оцінювати й обирати методи, найбільш підходящі для їхнього вирішення” [7, с. 49].

А.К. Маркова в книзі “Психологія професіоналізму” стверджує, що “професіоналом можна вважати людину, яка опанувала норми професійної діяльності, професійного спілкування й здійснює їх на високому рівні, домагаючись професійної майстерності, дотримуючись професійної етики та професійних ціннісних орієнтацій; який змінює й розвиває свою особистість засобами професії; який прагне зробити творчий внесок у професію, збагачуючи досвід професії; який прагне й уміє викликати інтерес суспільства до результатів своєї професійної діяльності, сприяє підвищенню ваги й престижу своєї професії в суспільстві, гнучко враховує нові вимоги суспільства до професії” [9, с. 254].

Перший підхід показує, що у визначенні терміна “професіоналізм” прослідковується діяльнісна орієнтація. Так, більшість дослідників (Н.В. Кузьміна, І.І. Проданов, В.В. Буткевич, А.К. Маркова) зауважують, що професіонал має володіти високими моральними та кваліфікаційними якостями. Саме відповідність особистості вимогам професійної діяльності становить зміст професійної компетентності фахівця-педагога.

Другий підхід являє собою притаманність особистості психофізіологічних та психічних рис, яких набуває людина під час розумової та фізичної діяльності. Завдяки таким рисам, як вважає Є.І. Рогов, педагог досягає зовсім нового рівня кваліфікації [10].

Третій підхід, за А.О. Деркачем, полягає в поєднанні психофізіологічних та психічних рис з діяльнісною орієнтацією, що забезпечує досить високий рівень професійної кваліфікації педагога [2, с. 44–45].

Аналіз наукових праць дає підстави вважати, що існує принаймні три основних підходи до розуміння сутності професіоналізму.

Професіоналізм – певний рівень успішності виконання професійної діяльності. Професіоналізм сучасного спеціаліста виявляється у високій підготовленості до виконання складних видів діяльності, професійній мобільності, систематичному зростанні виробничої кваліфікації і творчої активності. Критерії професіоналізму вклю-

чають здатність спеціаліста задовольняти вимоги суспільства і культури. Існує пряма залежність між рівнем професіоналізму сучасного працівника і продуктивністю його праці. Оволодіння високим рівнем професіоналізму забезпечує фахівцеві можливість досягти значних якісних і кількісних результатів праці при найменших витратах фізичних і розумових сил на основі використання раціональних прийомів виконання завдань. Професіоналізм є соціально цінною рисою особистості [11, с. 139].

Професіоналізм – особлива властивість людей систематично, ефективно й надійно виконувати складну діяльність у найрізноманітніших умовах. У понятті “професіоналізм” відображається такий рівень оволодіння людиною психологічною структурою професійної діяльності, яка відповідає стандартам, що існують у суспільстві, та об’єктивним вимогам. Професіоналізм розглядається як інтегральна характеристика людини-професіонала (як індивіда, особистості, суб’єкта діяльності й індивідуальності). Професіоналізм людини – це не лише досягнення ним високих виробничих показників, а й особливості його професійної мотивації, система його устремлень, ціннісних орієнтацій, сенсу праці для самої людини [12].

Професіоналізм – високий рівень оволодіння певною професією, що характеризується майстерністю і високою компетентністю. Досягнення працівником певного рівня професіоналізму базується на здобутті ним необхідного обсягу теоретичних знань та оволодінні трудовими вміннями й навичками в практичній діяльності. Вдосконалення в професійному плані передбачає проходження індивідом ряду етапів, що включають різні форми спеціальної освіти, підвищення кваліфікації, спеціалізацію професіоналізму і є якісною характеристикою працівника, він властивий представникам соціальної групи професіоналів. У соціологічних дослідженнях професіоналізм розглядається в зіставленні бюрократичної ментальності та бюрократії як особливої системи управління. Професіоналізм досліджується в рамках таких спеціальних соціологічних теорій, як соціологія праці, соціологія організацій, соціологія професій тощо.

Розглянемо інші терміни. По-перше, професійний розвиток – процес соціалізації, спрямований на опанування різними аспектами праці, зокрема, професійних ролей, професійної мотивації. Професійна мобільність – зміна групою осіб або індивідом однієї професії на іншу. Розрізняють вертикальну професійну мобільність – переміщення вгору-вниз у професійно-кваліфікаційній структурі і горизонтальну професійну мобільність – переміщення без якісної зміни професії і кваліфікації.

Професійна орієнтація – комплекс взаємопов’язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на формування професійного покликання; на виявлення здібностей, інтересів, придатності й інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну роду діяльності [6].

Професійна діагностика – вивчення й оцінювання потенційних професійних можливостей людини для встановлення міри відповідності працівника, що наймається, трудовим функціям, що покладаються на нього. Професійна придатність – сукупність і структура психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для досягнення суспільно прийнятної ефективності в професійній праці [9].

В інтеграційному психолого-акмеологічному підході основоположними категоріями є поняття “професіоналізм”, “професіонал” і “особистісно-професійний розвиток”. Специфіка акмеологічного підходу полягає в розгляді професіоналізму як системи, що розвивається і складається з двох взаємопов’язаних підсистем – професіоналізму діяльності й професіоналізму особистості; у розробці й описі ал-

горитму особистісно-професійного розвитку й акмеологічних варіантів. Професіоналізм особи розглядається у зв'язку із здібністю до саморуку, самореалізації, з формуванням людини як суб'єкта професійної діяльності. Більшість авторів відзначають, що розвиток професіоналізму істотно залежить від усвідомлення призначення і сенсу професійної діяльності, полягає у формуванні і прояві професійно важливих якостей і пов'язаний із самоактуалізацією суті, із зростанням потенціалу людини. Під розвитком професіоналізму психолога ми розуміємо зміну внутрішньої характеристики людини, що відбувається в процесі формування суб'єктної позиції, яка виявляється в спрямованості на оволодіння професійною культурою, в розумінні суті професії, відповідальності, автентичності, професійній ідентичності, задоволеності самореалізацією, здібності до самотрансценденції [10].

Що вище міра розвиненості й інтегрованості характеристик психолога, то вище рівень розвитку професіоналізму. Психологічною умовою розвитку професіоналізму є усвідомлення актуальних суперечностей між умовами праці й цілями діяльності, наявними ресурсами фахівця і необхідністю підвищення своєї кваліфікації, ставленням до себе як суб'єкта особистісно-професійного розвитку. Усвідомлення сенсу і цінностей своєї професійної діяльності є ядром професіоналізму і лежить в основі дій психолога як суб'єкта зі зміни діяльності, поведінки, вирішення суперечностей, які виникають, і подолання криз, дає можливість коректувати мотиви діяльності, стимулює потребу в професійному розвитку.

Психолог, стаючи суб'єктом особистісно-професійного розвитку, знаходить підставу для вибору професійної позиції і творчої самореалізації. Професіоналізм психолога виявляється не стільки в оволодінні професійними знаннями, скільки в здібності до самоорганізації, самозміни, самоактуалізації. Професіоналізм психолога залежить від того, наскільки у нього розвинені й як глибоко ним осмислені екзистенціальні характеристики професійної діяльності: власні професійні сенси і цінності і міра їх інтеграції в професійну культуру як частку загальнолюдської культури і надособистісних цінностей; їх включеність у реалізацію сенсу життя. Існує взаємозв'язок між розвитком професіоналізму психолога і рядом психолого-акмеологічних характеристик: освітою, стажем, професійним і особистим досвідом. Високий рівень професіоналізму психологів зумовлений наявністю в них таких характеристик: відповідальності, активності, сформованих навичок саморегуляції, автентичності, потреби в самотрансцендентності. Інтеграційний підхід до аналізу професіоналізму психологів, актуальний стан існуючої системи їх підготовки і підвищення кваліфікації зумовили необхідність створення комплексного засобу аналізу і розвитку професіоналізму, який орієнтований на оволодіння професійною культурою, зміцнення ціннісно-змістовного фундаменту і проектування індивідуальної програми особистісно-професійного саморозвитку [13].

Усебічне вивчення проблем професіоналізму, що міститься в працях. К.А. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьєва, О.С. Анісімова, Л.І. Анциферової, А.Г. Асмолова, О.О. Бодальова, Б.С. Братуся, С.Л. Братченко, І.Д. Багаєвої, Л.С. Виготського, А.А. Деркача, Є.Ф. Зеєра, Н.І. Ісаєвої, Є.А. Клімова, Н.В. Кузьміної, Д.А. Леонтєєва, А.К. Маркової, Л.М. Мітіної, Б.Ф. Ломова, А.С. Огнева, Н.С. Пряжникова, А.А. Реана, С.Л. Рубінштейна, В.А. Сластьоніна, В.І. Слободчикова та ін., дає змогу визначити цей феномен як складне за своєю структурою психологічне утворення: систему якостей особистості, що формуються в діяльності, та процес і результат діяльності людини. Професіоналізм, на думку

вчених, не зводиться лише до сукупності професійних знань і умінь, він також визначається рівнем розвитку особово-професійних якостей, спрямованістю, особливостями мотивації, професійно-ціннісними орієнтаціями і сенсом, який професіонал вкладає у свою діяльність.

Ми провели дослідження погляду студентів-психологів на поняття “професіоналізм психолога” шляхом анонімного анкетування. Аналіз отриманих результатів дає змогу скласти портрет психолога-професіонала. Отже, жінка – професійний психолог: вік 30–35 років, статура середня, зріст середній, темний колір волосся, добра, виявляє розуміння, емпатична, не кепкує при спілкуванні з людиною, вміє прихилити до себе, вислухати, комунікабельна, зосереджена на клієнті, урівноважена, об’єктивна. Вона повинна опікати, вміти контролювати ситуацію, бути такою, що вміє захистити, упевненою, філантропом, у міру відкритою, індивідуальністю, контролювати власні емоції, позитивною, привітною, підтримувати контакт очей, давати об’єктивні рекомендації, створювати комфортну обстановку. Жінка-психолог також повинна бути сучасною, дотримуватися норм професійної етики, виявляти цікавість до своєї роботи, помірність в одязі, вміти подолати упередження, любити свою роботу, знаходити індивідуальний підхід до кожного клієнта, мати почуття гумору, здійснювати професійну рефлексію на високому рівні.

Щодо якостей психолога-професіонала чоловічої статі, то тут опитані вказали такі якості: акуратний, авторитетний, вміє вислухати, з розвинутою інтуїцією, такий, що об’єктивно відноситься до клієнтів, розуміє дітей, стриманий, доброзичливий, благородний, спокійний, вік 40–50 років, стримує свої емоції, комунікабельний, з почуттям гумору, інтелектуально розвинений, сучасний, з доброю репутацією, справедливий, харизматичний, привабливий.

Висновки. Отже, аналіз професіоналізму психологів може здійснюватися за такими критеріями: відповідальність (показники: усвідомлення ситуації й вибору, уміння прогнозувати і приймати рішення, реалізація рішення, загальна інтернальність, самостійність); активність (показники: усвідомлення “здорового напруження” між актуальним і потенційним рівнями розвитку, потреба в саморозвитку і самоактуалізації, відкритість новому досвіду, ініціативність, домагання і задоволеність результатами); саморегуляція (показники: усвідомлення власного актуального стану і ситуації розвитку, співвідношення можливостей з потребами, здатність дистанціюватися); автентичність (показники: щирість, відвертість, прагнення до достовірності у відчуттях і поведінці, конгруентність, гармонійність, узгодженість внутрішнього і зовнішнього світу) і самотрансцендентність (показники: універсальність, доброта, орієнтація на загальнолюдські, вищі цінності, духовність).

Література

1. Беспалова С.В. Формирование основ профессиональной культуры будущего специалиста [Електронний ресурс] / С.В. Беспалова. – Режим доступу: www.avpu.ru/proect/sbornik2004/023.htm.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 332 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Энциклопедия профессионального образования. – М. : Эксмо, 1999. – 563 с.
5. Добагян А.В. Совершенствование профессиональной подготовки специалистов в современных условиях / А.В. Добагян, А.М. Михайличенко. – Харьков, 1996. – 399 с.

6. Єрмаков І.Г. Проектне бачення компетентнісної спрямованої 12-річної середньої школи / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – Запоріжжя, 2005. – 112 с.
7. Кузьмина Н.В. Проблемы профессиональной подготовки специалистов в вузах / Н.В. Кузьмина // Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах / под ред. Н.В. Кузьминой. – Л., 1970. – С. 47–61.
8. Марков А.С. К вопросу о путях формирования профессионализма / А.С. Марков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oim.ru/avtor/asp-nom/43.
9. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Прогресс, 1996. – 309 с.
10. Основы вузовской педагогики : учеб. пособ. для студ. ун-та. – Л. : ЛГУ, 1972. – 311 с.
11. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 214 с.
12. Сластенин В.А. Педагогика / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов ; под ред. В.А. Сластенина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.
13. Фролов Ю.В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю.В. Фролов, Д.А. Махотин // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 34–41.

ЧЕРНОЖУКОВА Н.Л.

СВОБОДОЗДАТНІСТЬ ЯК ЗДАТНІСТЬ ДО ТВОРЧОГО САМОРОЗВИТКУ

Творча особистість – вільна особистість. Вільна в думках, поглядах, не замкнена на стереотипах і кліше, здатна на усвідомлений та відповідальний вибір. Орієнтація освітньої системи на людину, суб’єкт-суб’єктний характер відносин викладач-студент вимагає не номінального надання особистості свободи в освітньому просторі, а забезпечення максимально можливого усунення негативних чинників, які заважають розвитку її свободоздатності, для успішного творчого саморозвитку. “Свободовідповідна педагогіка” (А. Асмолов, О. Газман, В. Слободчиков, С. Соловейчик, В. Петровський, А. Мудрик та ін.) прагне перебудувати відносини людини зі світом із зовнішньої зумовленості до внутрішньої зумовленості свідомості та поведінки.

Сучасна гуманістична освіта спрямована на вивчення механізмів саморозвитку особистості та прагне створити найкращі умови відкриття нею власної логіки розвитку. Проблема саморозвитку особистості розглядається в дослідженнях В. Андрєєва, Д. Богоявленської, І. Кона, Т. Кудрявцева, Я. Пономарьова, В. Маралова. Також вона представлена у працях зарубіжних дослідників (Ф. Барон, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Торенс та ін.). Широко відомі концепції розвитку та саморозвитку особистості Л. Виготського, О. Леонтьєва, А. Петровського, Л. Кулікової, С. Рубінштейна, А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерса.

Фактори та умови саморозвитку особистості досліджували В. Андрєєв, О. Орлов, В. Слободчиков. У працях К. Абульханової-Славської, О. Брушлинського, Л. Виготського, Є. Ісаєва, О. Леонтьєва, А. Маслоу, К. Роджерса, С. Рубінштейна, В. Слободчикова людина постає суб’єктом власної діяльності, здатним цілеспрямовано перетворювати об’єктивну дійсність та здійснювати творчий саморозвиток.

Мета статті – уточнити зміст понять “свободоздатність” та “творчий саморозвиток”, проаналізувати свободоздатність з погляду творчого саморозвитку студента вищого педагогічного навчального закладу.